

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

УДК: 811.111'25'373.43:004

ВОРОБІЙОВА М. В., ШАПОВАЛОВА А.І.
(Запорізький національний університет)

СПОСОБИ ПЕРЕКЛАДУ НЕОЛОГІЗМІВ СФЕРИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

У статті досліджуються неологізми сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини в сучасній англійській мові. Надаються способи адекватного перекладу неологізмів з англійської мови на українську. Розглядаються критерії, за якими перекладач обирає спосіб перекладу неологізмів.

Ключові слова: неологізм, транслітерація, транскрипція, калькування, описовий переклад, підстановлювальний переклад.

Воробьева М. В., Шаповалова А. И. Способы перевода неологизмов сферы компьютеризации экономической деятельности человека с английского языка на русский. В статье исследуются неологизмы сферы компьютеризации экономической деятельности человека в современном английском языке. Предоставляются способы адекватного перевода неологизмов с английского языка на украинский. Рассматриваются критерии, по которым переводчик выбирает способ перевода неологизмов.

Ключевые слова: неологизм, транслитерация, транскрипция, калькирование, описательный перевод, подстановочный перевод.

Vorobyova M. V., Shapovalova A. I. The Ways of Translating the Neologisms of the Sphere of Computerization of Human Economic Activity from English into Ukrainian. The article investigates the neologisms belonging to the sphere of computerization of human economic activity in modern English. The authors provide the methods of adequate translation of neologisms from English into Ukrainian and examine the criteria by which the translator chooses the method of translating the neologisms.

Keywords: neologism, transliteration, transcription, loan translation, descriptive translation, substitutional translation.

Розвиток мови зумовлено значною мірою розвитком її словотворчої системи, становленням нових словотворчих моделей слів, зміною існуючих, збільшенням або зменшенням їх продуктивності і багатьма іншими факторами словотвірного процесу. Величезний приплив нових слів та необхідність їх опису зумовили створення особливої галузі лексикології - неології - науки про неологізми. Англійська мова, як і інші мови, перебуває в постійній зміні і динаміці. Лексика як самий рухливий пласт мови, найбільш чуйно реагує на всі зміни в соціальній, культурній та інших сферах життя мовця колективу, адже саме слово є "дзеркалом життя".

Формування єдиного глобального економічного, соціального і культурного простору - це об'єктивна реальність сучасного світу. Сьогодні комп'ютери, об'єднані великою мережею, беруть на себе функції і всесвітнього банку інформації і самого мобільного засобу зв'язку. Людство вступило в новий етап розвитку, етап, що презентує нове інформаційне суспільство, нову інформаційну етику і культуру.

Об'єктом дослідження стали неологізми сучасної англійської мови сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини. **Предметом** дослідження є способи перекладу неологізмів сучасної англійської мови на українську мову (на матеріалі економічної лексики).

Метою роботи є визначення адекватних способів перекладу неологізмів сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини з англійської мови на українську.

Особливо багато неологізмів з'являється в науково-технічній мові в результаті бурхливого прогресу науки і техніки.

У перехідні періоди суспільного та економічного розвитку питання про мовні зміни стає одним з центральних у проблематиці наукового дослідження оскільки об'єктивно є показником динаміки соціальних і виробничих перетворень. Актуальність даної роботи з

одного боку обумовлена бурхливим впровадженням комп'ютеризації у всі види людської діяльності, у тому числі, в економічну сферу, а значить постає необхідність вивчення нової лексики як засобу відображення змін, що відбуваються у сучасній лінгвокультурі під впливом таких соціально значущих чинників як комп'ютеризація економічної сфери діяльності людини, інформатизація, глобалізація тощо. Актуальність нашої наукової розвідки впливає також з недостатнім висвітленням питання неологізмів зазначеної сфери у парадигмі перекладознавства.

Формування неологізмів відбувається залежно від потреб тієї чи іншої галузі людської діяльності. Для аналізу новотворів суттєвим є як розгляд елементів вертикальної диференціації мови (з її ієрархією рівнів соціального керування), так і елементи горизонтальної диференціації мови (різноманітні сфери життя) [Махачашвілі 2008, с. 124]. У нашій науковій розвідці ми керуватимемось саме горизонтальною диференціацією мови – тобто приділимо увагу неологізмам сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини.

Сфера економіки (економіку розуміємо як організацію та управління матеріальним виробництвом, ефективне використання ресурсів, розподіл, обмін, збут і споживання товарів та послуг) є однією із основних сфер, де спостерігається утворення і функціонування мовних одиниць. На думку професора Ю. А. Зацного, визначення неологізмів як слів або зворотів, що створені для позначення нового (раніше невідомого) предмета або для вираження нового поняття, не можна вважати вичерпним, оскільки воно не включає всі різновиди інновацій. Хоча значна кількість інноваційних мовних одиниць виникає на позначення нових речей і явищ, тобто для відбиття нових понять, у той же час досить типовим слід вважати і випадки, коли одна і та ж річ, те саме нове явище має не одну номінацію. Більш того, для найменування одного поняття або явища може існувати ціла низка найменувань [Зацний 2007, с. 45].

Вслід за професором Ю. А. Зацним неологізмом ми вважаємо мовну одиницю, нову за формою або за змістом, або і за формою, і за змістом. Вважаємо доцільним окреслити переваги, завдяки яким поживляється комп'ютеризація різних галузей діяльності людини, у тому числі економічної галузі, у рамках якої з'являються неологізми, що стали об'єктом нашого наукового інтересу, оскільки ці екстралінгвальні фактори здійснюють вагомий вплив на семантичні та структурні характеристики новотворів).

Нова інформаційна епоха демонструє глобальні переваги, які визначають розвиток сучасного суспільства і людини [Моисеев 1987]. *По-перше*, це високий рівень взаємодії комп'ютерів з людиною. Комп'ютер виступає в ролі персонального помічника людини, що відповідає практично всім органам почуттів людини. Безпроблемне зрощення комп'ютера з різними технічними засобами (телефоном, радіо, відео і т. п.) забезпечує комп'ютерний слух, зір, здатність мовного відтворення. *По-друге*, комп'ютери здатні взяти на себе функції всіх існуючих засобів масової інформації відразу, включаючи книги і музичні інструменти. Це означає, що людина отримує можливість вибирати ті види засобів масової інформації, через які вона хоче отримувати і передавати ідеї. *По-третьє*, оскільки інформація може бути представлена в багатьох різних аспектах, людині надається можливість багатосторонньо розглянути ідеї або проблеми і звести воедино інформацію різних джерел. *По-четверте*, суть комп'ютерних розрахунків полягає в побудові динамічної моделі ідеї за допомогою імітації умов. Забезпечення можливості більш ясного "бачення" світу стає все більш реальним сьогодні і є настільки ж революційним просуванням вперед, як перехід людини від простої життєвої мудрості до оволодіння мовою, математикою, наукою. *По-п'яте*, перевага полягає в тому, що комп'ютери можна наділити мисленням. Здатність комп'ютера до побудови моделей дозволяє йому змагатися з людським розумом.

У ході міжмовних контактів був вироблений ряд шляхів передачі неологізмів [Комиссаров 1999, с. 210], ці шляхи є релевантними для неологізмів досліджуваної нами сфери.

1. Передача неологізмів за допомогою перекладацької транслітерації і транскрипції. Спосіб транслітерації полягає в тому, що за допомогою українських літер передаються

літери, що входять до складу англійського слова. Застосування транскрипції в перекладі полягає в передачі українськими літерами не орфографічної форми, а звучання англійського слова, наприклад: *interface* - інтерфейс, *blog* – блог та ін.; у багатьох випадках транскрипція та транслітерація поєднуються, такий спосіб іноді називають транскодуванням.

2. Переклад неологізмів за допомогою калькування полягає у заміні складових частин, морфем або слів (у випадку, коли перекладають стійкі словосполучення) одиниці оригіналу їх лексичними відповідниками в мові перекладу, наприклад : *cyber store* - інтернет –магазин. Часто перекладачі вдаються до комбінованих способів і поряд з калькуванням застосовують транскрибування або транслітерацію наприклад, при перекладі слова *web-page* - веб-сторінка.

3. Описовий переклад здійснюється різними способами. Розглянемо детальніше приклади: *telepost* - місце в будинку, де знаходиться комп'ютер, *telework* – дистанційна робота, виконання робочих функцій (завдань) у дистанційному режимі, *to telecommute* - працювати на дому, маючи комп'ютерний зв'язок з виробництвом, *televanking* - фінансова служба, що дозволяє клієнту здійснювати банківські операції через телевизор або домашній комп'ютер, *telemarketing* - практика продажу по телефону, *teleshopping* - замовлення покупки по телефону (у двох останніх випадках мають місце комп'ютерна фіксація витрат і зв'язку з банком).

Пояснювальний переклад застосовується при відтворенні у мові перекладу полікомпонентних лексичні одиниць англійської мови, які за своїми лексичними та граматичними ознаками корелюють з прикметниками та іменниками. Оскільки лексикалізовані синтаксичні конструкції англійської мови не мають прямих відповідників в синтетичних за своєю типологією українській та російській мовах, при перекладі цих одиниць слід вдаватися до лексико-граматичних трансформацій. У процесі перекладу лексикалізована в межах англійської мови синтаксична одиниця в мові перекладу знов перетворюється у синтаксичну конструкцію – словосполучення або речення [Єнікеева 2004, с. 147]: *dial-a-taxi* - замовлення таксі по телефону, *dial-a-meal* - замовлення їжі по телефону (у цих випадках, так само як і вище, передбачається комп'ютерний зв'язок з відповідним центром).

Розглянутий на даних прикладах спосіб описового перекладу ми називаємо пояснювальним, оскільки в еквіваленті як би пояснюються суттєві елементи значення перекладного слова. Пояснювальний переклад стоїть ближче до тлумачення слова, але він все ж залишається перекладом і придатний для використання в реальному тексті. Прийом описового перекладу може бути втілений і іншим способом.

Підстановлювальний переклад - прийом передачі неологізму, при якому як його еквівалент використовується вже існуюче в перекладному мові слово, яке не є в ньому неологізмом, але володіє достатньою спільністю значень з вихідним словом. Наприклад: в біометрії, зокрема для позначення біометричних засобів захисту від злодіїв: *biometric security* - біометричний захист, *biometric systems* - біометричні засоби захисту, *biometric locks* - біометричні замки, *computerized card* – інтелектуальна картка, *finger-print scanner* - біометричний сканер (пристрій, що розпізнає відбитки пальців, тобто "впізнає" відбитки пальців того, кому можна відкрити двері, сейф і т.п.), *biometric eye - scanner* - біометричний сканер ока. У кожному разі, коли відомо значення нового слова, є можливість передати його за допомогою розглянутих способів.

4. Останнім часом при у процесі відтворення неологізмів застосовується також прийом прямого включення, який представляє собою використання оригінального написання англійського слова в українському тексті. Такий спосіб являє собою шлях найменшого опору і мінімальних трудовитрат. Найчастіше на сторінках періодичної преси можна зустріти слова, що складаються з двох частин: англійської, із збереженням оригінального написання, і української: *web- сторінка*, *on-line* - *доступ* тощо.

Отже, процес перекладу неологізмів з англійської мови на українську проходить у два етапи:

1. З'ясування значення неологізму (коли перекладач або звертається до останніх виданням англійських тлумачних (енциклопедичних) словників, або усвідомлює значення нового слова, беручи до уваги його структуру і контекст).

2. Власне переклад засобами української мови, а саме: транскрипція, транслітерація, калькування, описовий переклад.

При перекладі неологізмів, в кожному конкретному випадку перекладач обирає відповідний варіант, виходячи з відповідного контексту. Обов'язок перекладача - передати не тільки те, що сказано, але і як сказано. Саме цей обов'язок перекладача призводить до необхідності аналітичної стадії в перекладацькому процесі. Вибір того чи іншого способу відтворення неологізмів у мові перекладу залежить від багатьох суб'єктивних факторів (вони не були розглянуті в роботі саме з причини своєї суб'єктивної природи), таких як, наприклад, особистість перекладача, його досвід, інтелект, здатність оперувати абстрактними поняттями, обстановка під час процесу перекладу, а також від стилю тексту (публіцистичний, науковий, художній і т.д.), стилю конкретного автора тощо. Проте перш за все необхідно прагнути до того, щоб еквівалент неологізму англійської мови в максимальному ступені відповідав нормам і правилам мови перекладу, у нашому випадку – української мови.

Реєстрація та науковий аналіз нових слів - неологізмів - має велике теоретичне і практичне значення. Входячи в лексику мови, неологізми викликають у ній ряд внутрішньо-системних перетворень, таких, як перерозподіл в синонімічних рядах, перебудова лексико-семантичних груп і стилістичне переоформлення одиниць. Характер та інтенсивність виникнення неологізмів становить інтерес і з іншого боку: досліджуючи їх, ми одночасно вивчаємо поведінку словотворчої системи мови. Аналіз якісного і кількісного аспектів виробництва неологізмів свідчить про те, які ланки цієї системи були продуктивні, а які є малоактивними. У практичному плані вивчення неологізмів, особливо на матеріалі сучасної сфери масових комунікацій, дозволяє озброїти перекладачів-практиків адекватними способами перекладу новоутворень, які з'явилися в англійській мові в результаті стрімкого розвитку масових комунікацій. Адекватний переклад неологізмів є досить складною проблемою, незважаючи на те, що неологізми мають значно більшу семантичну визначеність і самостійність. Під адекватністю ми повинні розуміти переклад, який забезпечує прагматичні задачі перекладацького акту на максимально можливого для досягнення цієї мети рівні еквівалентності, не дозволяючи порушення норм та узусу мови перекладу, дотримуючись жанрово-стилістичних вимог до текстів даного типу та конвенційній нормі перекладу [Белозьоров 2003; Рецкер 2004, с. 240].

Ми дійшли **висновку**, що при перекладі неологізмів сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини з англійської мови на українську найчастіше використовується такий прийом як описовий переклад. У нашій роботі з 200 проаналізованих неологізмів 150 перекладаються описовим способом, що складає 75% від загальної кількості, 15% припадає на інші види перекладу. **Перспективами** подальшого дослідження вбачаємо дослідження ступеня повноти відтворення семантичних та структурних особливостей англомовних неологізмів сфери комп'ютеризації економічної діяльності людини у перекладі з англійської мови на українську.

Література

- Белозьоров М. В. Англійські лексичні та фразеологічні новотвори у сфері економіки: структурний, семантичний і соціофункціональний аспекти: дисертація канд. філ. наук: 10.02.04 / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2003. - 223 с. *Єнікеева С.М.* Лексикалізація синтаксичних конструкцій у сучасній англійській мові [Текст] / С.М. Єнікеева // Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки. — 2004. — №3(62). — С. 141-147. *Зацний Ю.А.* Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю.А. Зацний. — Львів, 2007.— 228 с. *Комиссаров В.Н.* Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. — М.: Высш. шк, 1999. — 253 с. *Махачашвілі Р. К.* Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття / Русудан Кирилевна Махачашвілі. — Запоріжжя, 2008. — 204 с. *Моисеев Н.Н.* Компьютеризация, ее социальные последствия / Н.Н.Моисеев // Вопросы философии. — 1987. — №9. — С. 103 — 112. *Рецкер Я. И.* Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода / Я. И. Рецкер; дополнения и комментарии Д. И. Ермоловича. — М.: Р. Валент, 2004. — 240 с. *McFedries P.* Word Spy : The Word Lover's Guide to New Words [Електронний ресурс] / Paul McFedries. - Режим доступу : www.wordspy.com Urban Dictionary [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.urbandictionary.com>